

När sjukvården blev en marknad

Recenserad bok: När sjukvården blev en marknad – effekter och alternativ

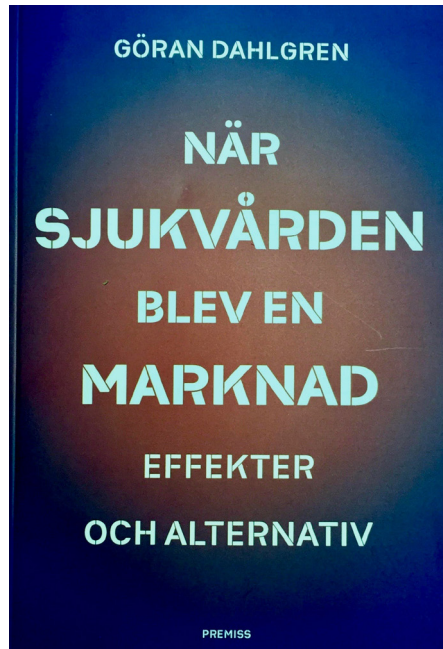
Författare: Göran Dahlgren.

Förlag: Premiss (342 sidor), 2018.

Göran Dahlgrens nya bok tar utgångspunkt i att en majoritet av Sveriges befolkning i opinionsundersökningar säger sig vilja ha en hälso- och sjukvård finansierad av skatt, som drivs utan anspråk på vinst. Trots detta har under utvecklingen under de senaste decennierna gått i rakt motsatt riktning. Ett systemskifte har ägt rum, från behovsstyrning till marknadsstyrning av hälso- och sjukvården, genom en skattefinansierad privatisering av vården. Enligt Dahlgren har kommersiell logik blivit överordnad hälsopolitiska beslut och lagar.

Dahlgren har en lång erfarenhet från socialdepartementet, bl.a. som tidigare chef för dess sjukvårdsenhet, och har därmed insiktsfulla och faktagrunda- de förklaringar till systemskiftet, och vilka specifika steg i lagstiftning och ändrade förutsättningar som möjliggjort systemskiftet. Han har även omfattande erfarenhet från internationellt arbete i bl.a. Kenya och Vietnam och är gästprofessor vid Liverpool University.

Dahlgren förutspådde för 25 år sedan i sin tidigare bok (Framtidens sjukvårdsmarknader, 1994) i stor utsträckning den utveckling som skett sedan dess. I den nya boken redogörs för de olika faser som skett, med bl.a. införandet av New Public Management och beställar/utförarmodeller i hälso- och sjukvården under 1990-talet samt intäktsfinansiering. Ersätt-



ningen skulle följa patientens val av vårdgivare, offentligt finansierade privata utförare ökade i antal. Sjukvårdspersonalen skulle producera vård och konkurrera på en vårdmarknad, och patienterna blev konsumenter. Lön- samhet blev därmed ett mål också i den offentliga vården.

Genom bl.a. lagen om offentlig upphandling (LOU), lagen om vård- valssystem (LOV), etableringsfrihet för privata vårdgivare och offentlig- privat samverkan (OPS), som genomfördes under början av 2000-talet, lades grunden för att främja och öka den offentligt finansierade privata vinstdrivna vården. Samtidigt begrän- sades landstingens möjlighet att styra

vården. I vårdvals-systemet garanteras således alla vårdgivare som uppfyller av landstinget fastställda krav, att finansieras av landstinget, på obegränsad tid.

Samtidigt som landstinget enligt Hälso- och sjukvårdslagen har ansvar gentemot medborgarna att tillgodose en god vård på lika villkor efter behov har landstinget inte, trots att de finansierar verksamheten, beslutanderätt över var nya etableringar ska ske. Detta svenska system med vårdvalssystem och fri etablering för offentligt finansierade privata verksamheter är mycket ovanligt internationellt sett.

Dahlgren beskriver systemskiftets två synvänder: den ideologiska och den juridiska synvändan. Den ideologiska synvändan innebär ett skifte från en behovsstyrd till en vinststyrd vård, vilket skett över en lång tid. Den juridiska synvändan innebär bl.a. att landstingen inte längre kan styra den verksamhet de finansierar. De flesta privata verksamheter drivs som aktiebolag, som ska göra vinst, och att generera vinst blir därmed överordnat befolkningens behov av vård.

Dahlgren beskriver också hur marknaden för privata sjukförsäkringar ökat till att idag omfatta ca 650 000 personer. Privata vårdgivare som arbetar med offentlig finansiering har också möjlighet att ta emot privat finansierade patienter. Detta öppnar för att köpkraft snarare än behov kan styra efterfrågan av vård.

Trots den mörka beskrivningen av utvecklingen ger Dahlgren också exempel på förslag för att skifta från vinststyrning till behovstyrning av vården. I bokens sista kapitel pre-

senteras tio förslag i den riktningen, bland annat genom att avveckla vinstintressen i vården, att göra Hälso- och sjukvårdslagen till en rättighetslag samt ett primärvårdslyft i glesbygd och i storstädernas utsatta områden

Dahlgrens bok är viktig läsning för alla som är intresserade av hälso- och sjukvården: den breda allmänheten, de som arbetar i vården och inte minst av politiker. Boken påpekar bristen på diskussion och debatt kring det stora systemskiftet som skett. Det finns en tydlig diskrepans mellan folkopinionen och den faktiska utvecklingen inom hälso- och sjukvården.

Vet vi egentligen vad som hänt, vem är det som styr utvecklingen, och vill vi ha det så här?

*Bo Burström
professor/överläkare i socialmedicin
Institutionen för folkhälsovetenskap,
Karolinska Institutet
Centrum för epidemiologi och
sambällsmedicin,
Stockholms läns sjukvårdsområde*

Boken kan köpas som pappersexemplar för 150 kronor eller läsas gratis digitalt: <http://arenaide.se/bocker/nar-sjukvarden-blev-en-marknad-effekter-och-alternativ/>